ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 9 (2019)

9ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

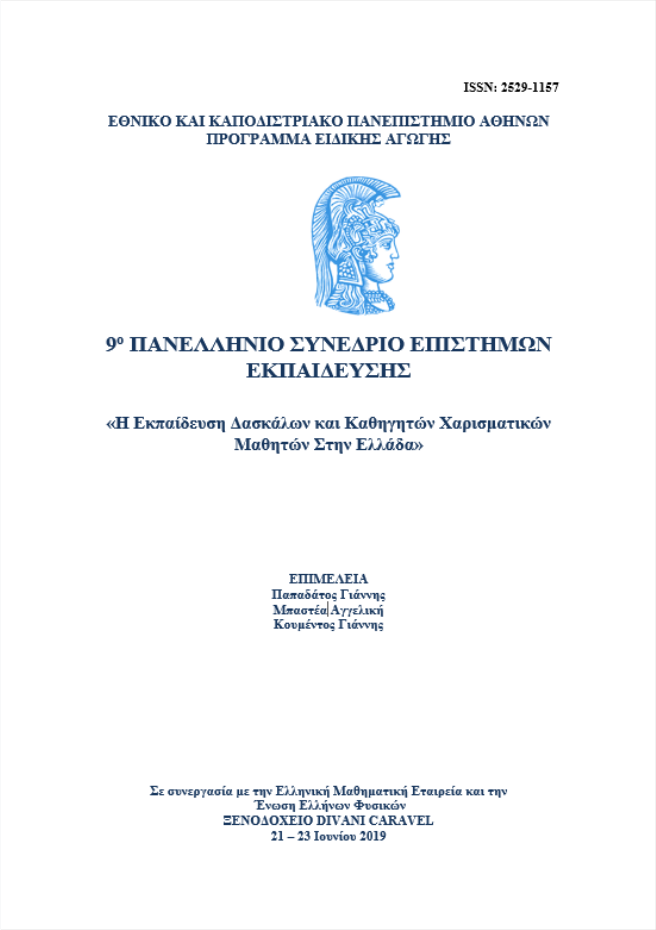

ISSN: 2529-1157

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

9ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

«Η Εκπαίδευση Δασκάλων και Καθηγητών Χαρισματικών Μαθητών Στην Ελλάδα»

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Παπαδάτος Γιάννης
Μπαστέα|Αγγελική
Κουμέντος Γιάννης

Σε συνεργασία με την Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία και την Ένωση Ελλήνων Φυσικών
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ DIVANI CARAVEL
21 – 23 Ιουνίου 2019

Κάτω από τον ίδιο ουρανό.... Ένα παράδειγμα συνύπαρξης Γενικής και Ειδικής Αγωγής

Ελένη Τεγοπούλου

doi: 10.12681/edusc.3172

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τεγοπούλου Ε. (2020). Κάτω από τον ίδιο ουρανό.... Ένα παράδειγμα συνύπαρξης Γενικής και Ειδικής Αγωγής. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, *9*, 769–781. https://doi.org/10.12681/edusc.3172

Κάτω από τον ίδιο ουρανό…. Ένα παράδειγμα συνύπαρξης Γενικής και Ειδικής Αγωγής

Τεγοπούλου Ελένη

Δασκάλα Γενικής Αγωγής, Υποδιευθύντρια

e-mail: eltegopoulou@yahoo.gr

Περίληψη

Ο αποστιγματισμός των παιδιών με ιδιαίτερες ικανότητες από το σχολικό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, καθώς και η κοινωνική τους ενσωμάτωση, αποτελεί έναν από τους βασικούς στόχους της εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τη θεωρία της επαφής (Allport, 1954), η διομαδική επαφή μεταξύ διαφορετικών ομάδων, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, είναι ικανή να μειώσει τις προκαταλήψεις της μιας ομάδας για την άλλη. Η παρούσα εργασία παρουσιάζει ένα παράδειγμα εφαρμοσμένης πρακτικής για τη συνύπαρξη δύο ομάδων παιδιών, ανάμεσα σε μία τάξη γενικής αγωγής, από ένα δημόσιο δημοτικό σχολείο στην Ηλιούπολη Αττικής και μια τάξη ειδικής αγωγής από το δημόσιο ειδικό σχολείο τυφλών στην Καλλιθέα Αττικής. Στόχος η επίτευξη διομαδικής επαφής, μέσα από την τέχνη του θεάτρου και μιας σειράς συνεργατικών δράσεων, μεταξύ των δύο τάξεων, που θα οδηγούσε στη μείωση των προκαταλήψεων και στην προαγωγή των θετικών συναισθημάτων για τα παιδιά από το ειδικό σχολείο. Σε ένα πρώτο στάδιο παρατηρήθηκε σημαντική μείωση των συναισθημάτων άγχους, αμηχανίας ή και φόβου από τα παιδιά της τάξης γενικής αγωγής, για την ομάδα των παιδιών της τάξης ειδικής αγωγής, τόσο μέσα από τα σχόλια και τις συμπεριφορές των μικρών μαθητών, όσο και από τα σχόλια και τη στάση των γονέων των παιδιών. Παρατηρήθηκαν και πιο μόνιμα οφέλη όπως η αποδοχή και ο σεβασμός της διαφορετικότητας. Θεωρούμε ότι ο ρόλος του εκπαιδευτικού σε αντίστοιχες πρωτοβουλίες, είναι καθοριστικής σημασίας, μιας και αποτελεί την κινητήρια δύναμη για την ανάληψη και επιτυχία τέτοιων προσπαθειών.

Λέξεις κλειδιά: διομαδική επαφή; Θέατρο; Αναπηρία; Προκαταλήψεις; διαφορετικότητα

Abstract

A critical challenge as well as a central aim for educational systems regards integrating the disabled children within the school context, ultimately creating the conditions for their integration in the wider social context. According to the Contact Hypothesis (Allport, 1954), intergroup contact, under certain preconditions, can result in prejudice reduction between the in-group and the out-group. The present work presents an applied paradigm of intergroup contact between primary school children coming from two different school contexts, i.e. a classroom of second grade children attending a public primary school in Ilioupoli (Attica) and a classroom of children attending the public Special School for the Blinds in Kallithea (Attica). The art of theater, along with a number of co-operative activities were used as a vehicle to promote intergroup contact between the two groups of children, eventually resulting in prejudice reduction and the promotion of positive feelings towards the disabled children. The initiative was successful in that we observed, at a first level, a reduction of feelings of anxiety, embarrassment or even fear towards children attending the

special school. These merits were obvious in children's comments and general attitudes, as well as in their parents' positive attitudes and encouraging comments. More permanent gains regard a general appreciation, acceptance of and respect for diversity. We strongly believe that teachers play the most important role for the success of such initiatives.

Key words: intergroup contact; theater; disability; prejudice; diversity

Ένα σχολείο για όλους

Τα σχολεία της γενικής εκπαίδευσης, οφείλουν να ανοίξουν την αγκαλιά τους στα παιδιά με αναπηρίες, καθώς αυτός είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος, προκειμένου να καταπολεμηθούν προκατειλημμένες σκέψεις και στάσεις, να δημιουργηθούν φιλόξενες κοινότητες, να χτιστεί μία ενταξιακή κοινωνία και να επιτευχθεί η εκπαίδευση για όλα τα παιδιά (Λαμπροπούλου Αικ., από το Παγκόσμιο Συνέδριο για την Εκπαίδευση των Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες, της Salamanka της Ισπανίας, 1994).

Η προκατάληψη και οι διακρίσεις ενάντια στα άτομα με αναπηρία έχουν διερευνηθεί και αποδειχθεί και ανάμεσα σε παιδιά μικρής ηλικίας από αρκετούς ερευνητές. (Zolkowska, T.,2015; Cameron & Rutland, 2006; Maras & Brown, 2000; Pettigrew & Tropp's, 2006 meta-analysis).

Η απελευθέρωση από τις προκαταλήψεις και τις διακρίσεις είναι ένα από τα θεμελιώδη δικαιώματα όλων των ανθρώπων και ιδιαίτερα των παιδιών, τα οποία στηρίζονται σε εμάς τους ενήλικες για τη διασφάλισή τους. Οι προκαταλήψεις απέναντι στη διαφορετικότητα είναι μέρος της κοινωνίας μας. Το σχολείο είναι προέκτασή της και επομένως οι σκέψεις της, οι στάσεις της και οι συμπεριφορές της μεταφέρονται στο περιβάλλον του. Οπότε είναι αναγκαίο το σχολείο να εργαστεί προς τη διάλυση των προκαταλήψεων και την άμβλυνση των ανισοτήτων μεταξύ των ανθρώπων. Η προσέγγισή του είναι να επιφέρει τη σύγκλιση και την ενσωμάτωση. Αυτός είναι ο σκοπός της εκπαίδευσης και εμείς ως εκπαιδευτικοί καλούμαστε να «χτίσουμε» τη «γέφυρα» σύνδεσης, ανάμεσα στην εκπαίδευση και τη συνεκπαίδευση.

Οι κατηγοριοποιήσεις και οι αποκλεισμοί στην εποχή μας απορρίπτονται με το σκεπτικό ότι επηρεάζουν αρνητικά την αντίληψη που έχουμε για τα άτομα με ιδιαίτερες ικανότητες αλλά και αυτή που έχουν τα ίδια αυτά άτομα για τον εαυτό τους.(Canadian Education Association, 1985; Howarth, 1983, Winzer, Rogow & David, 1987).

Θεωρητικό Υπόβαθρο

I. Θεωρία της Επαφής

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα σχεδιάστηκε, στη βάση των ερευνητικών ευρημάτων που προκύπτουν από μια μακρά ερευνητική γραμμή στο χώρο της επαφής, με απαρχή τη διατύπωση της Υπόθεσης της Επαφής (the *Contact Hypothesis)* από τον Gordon Allport το 1954. Οι Pettigrew και Tropp (2006), μέσα από μια εκτενή μετα-ανάλυση που περιλαμβάνει 515 έρευνες και περισσότερους από 250.000 συμμετέχοντες από διάφορα κοινωνικά πλαίσια (από 38 έθνη στο σύνολο), παρέχουν αποτελέσματα που

επιβεβαιώνουν την ισχύ της θεωρίας της επαφής για τη μείωση των προκαταλήψεων και τη βελτίωση των στάσεων και αντιλήψεων προς τα μέλη διαφόρων εξω-ομάδων. Στη συγκεκριμένο πρόγραμμα η διομαδική επαφή πραγματοποιήθηκε ανάμεσα σε δύο διαφορετικές ομάδες, μία ομάδα παιδιών της Γενικής Αγωγής (βλέποντες) και μία ομάδα παιδιών της Ειδικής Αγωγής (μη βλέποντες). Η θεωρία της επαφής, στην αρχική της μορφή (Allport, 1954), ορίζει τέσσερις απαραίτητες συνθήκες, ώστε η διομαδική επαφή να επιφέρει ευεργετικά αποτελέσματα: 1. Τα μέλη της εξω-ομάδας να υπεισέρχονται στη διαδικασία διομαδικής επαφής θεωρούμενα ότι έχουν το ίδιο κοινωνικό στάτους με τα μέλη της ενδο-ομάδας, 2. Τα μέλη αμφότερων των ομάδων να έχουν κοινούς στόχους, 3. Τα μέλη των δύο ομάδων να συνεργαστούν για την επίτευξη των κοινών στόχων, και τέλος 4. Οι διάφοροι επίσημοι εμπλεκόμενοι φορείς και οι επίσημες αρχές να στηρίζουν αυτή την επαφή και τους κοινούς στόχους.

II. Ο παράγοντας «Ενσυναίσθηση»

Είναι χρήσιμο σε κάθε παιδί να ενισχυθεί η ταυτότητά του, η κριτική του σκέψη αλλά και η ενσυναίσθηση για την ετερότητα, γιατί η αποδοχή της διαφορετικότητας το καθιστά ικανότερο για την αντιμετώπισή της και την εξάλειψή της. (Barta,1996). Ο καλύτερος τρόπος για την αποδοχή της διαφορετικότητας, του «διαφορετικού άλλου», είναι η ανάπτυξη της ενσυναίσθησης (Γνωστικής και Συναισθηματικής) η οποία επιτυγχάνεται με την επαφή μεταξύ των ομάδων.

Η έρευνα στον χώρο της ενσυναίσθησης (συναισθηματικής και γνωστικής – empathy & perspective taking) δείχνει ότι οι αναπαραστάσεις για την εξω-ομάδα μπορούν να αλλάξουν, μετά από παρεμβάσεις που αυξάνουν την ενσυναίσθηση. Οι Galinsky & Moskowitz(2000), αναφέρουν ότι η αλλαγή που συντελείται σχετίζεται με την ικανότητα να βλέπει κάποιος χαρακτηριστικά της ενδο-ομάδας να αρμόζουν και σε άτομα μέλη της εξω-ομάδας. Οι ερευνητές που ασχολούνται με τη βελτίωση της ενσυναίσθησης, παρέχουν ευρήματα που δείχνουν ότι βάσει του φαινομένου της γενίκευσης της επίδρασης από το άτομο στην ομάδα (the member–to–group generalization effect), αλλά και του φαινομένου της γενίκευσης των θετικών αποτελεσμάτων και σε άλλες εξω-ομάδες (secondary transfer effect), τα μέλη της εξω-ομάδας παύουν να είναι τόσο ξένα και διαφορετικά για τα μέλη της ενδο-ομάδας. (Batson, Chang, Orr and Rowland, 2002; Batson, Polycarpou, Harmon-Jones, Imhoff, Mitchener, Bednar et al., 1997). Για την ακρίβεια η έρευνα δείχνει πως όσο εγγύτερα νιώθει το μέλος της ενδο-ομάδας με το μέλος της εξω-ομάδας, τόσο λιγότερο πιθανό είναι να ανατρέξει σε στερεότυπα για να κατηγοριοποιήσει οποιοδήποτε μέλος της εξω-ομάδας, κατά τη διάρκεια της διομαδικής επαφής (Brewer, 1996).

III. Ηθική και κοινωνική ανάπτυξη μέσα από τις τέχνες

Ο Eisner (2002), αναφέρει ότι ανάμεσα σε όλους τους τομείς σπουδών στα σχολεία μας, οι τέχνες βρίσκονται στην πρώτη γραμμή για τον εορτασμό της διαφορετικότητας, της ατομικότητας. Το θέατρο, ως μια αντίστοιχη μορφή τέχνης, είναι ένα παιδαγωγικό εργαλείο για τους εκπαιδευτικούς. Διαθέτει καθηλωτική δύναμη και γοητεία. Είναι μια τέχνη ζωντανή και βιωματική. Καλλιεργεί την ικανότητα έκφρασης, σκέψης και μεταδίδει συγκλονιστικά τα συναισθήματα. Ενισχύει την αυτοέκφραση δίνει φωνή στο συναίσθημα και πλουτίζει τα παιδιά με εμπειρίες και αυτοπεποίθηση. Και βέβαια η Τέχνη είναι για όλους! Η αδυναμία ενός

παιδιού να βλέπει, δε σημαίνει γενικότερη αδυναμία και δεν του στερεί τη δυνατότητα να ασχοληθεί με το θέατρο.

Η εμπλοκή με την τέχνη του θεάτρου επιτρέπει να ενισχυθούν οι κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών, όπως η αυτοπεποίθηση, η συναισθηματική ή βιωματική ενσυναίσθηση (η οποία αναφέρεται στο βίωμα των συναισθημάτων του άλλου), η γνωστική ενσυναίσθηση (αναφέρεται στη νοητική κατανόηση της εμπειρίας του άλλου) και το αίσθημα περί κοινωνικής δικαιοσύνης (Powell and Serriere, 2013; Winner et al., 2013).

Υλοποίηση προγράμματος

- Κοινή ανάληψη με το Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Τυφλών Καλλιθέας Προγράμματος Αγωγής Υγείας για τη Διαφορετικότητα.
- Συμμετέχοντες: Β΄ τάξη 6ου Γενικού Δημοτικού Σχολείου Ηλιούπολης & Γ΄ και Δ΄ τάξη Ειδικού Σχολείου Τυφλών Καλλιθέας.

I. Στόχοι του προγράμματος

Οι στόχοι του προγράμματος ήταν οι μαθητές μας:

- Να αναπτύξουν θετική στάση απέναντι στη διαφορετικότητα, με σκοπό την αποδοχή του «διαφορετικού άλλου».
- Να καλλιεργηθούν σχέσεις αυτοεκτίμησης, ισοτιμίας, αλληλοσεβασμού στο σχολικό περιβάλλον αλλά και στο κοινωνικό περιβάλλον.
- Να αναπτύξουν σχέσεις συνεργασίας και συνύπαρξης με τον «διαφορετικό άλλο».
- Να επικεντρώνονται στις δυνατότητες, ιδιαίτερες ικανότητες και όχι στις αδυναμίες των ατόμων.

Πετυχαίνοντας αυτούς τους στόχους, φιλοδοξούμε οι μαθητές μας, οι αυριανοί ενήλικες, να γίνουν κοινωνοί της προσπάθειας αποφυγής της περιθωριοποίησης και απομόνωσης του «διαφορετικού άλλου».

II. Δραστηριότητες

Οι δραστηριότητες που εκπονήσαμε για την πραγματοποίηση του προγράμματος ήταν:

- Ανάγνωση του βιβλίου «Κάτω από τον ίδιο ουρανό».
- Δημιουργία μασκών με τους ήρωες του βιβλίου.
- Συζήτηση και ενημέρωση από τη δασκάλα του Ειδικού Σχολείου για τις ιδιαιτερότητες των τυφλών παιδιών – Επίλυση απορριών.
- Παρουσίαση του απτικού συστήματος γραφής και ανάγνωσης Braille και εξάσκηση με τη γραφομηχανή των παιδιών.

- «Μηνύματα Αγάπης».
- Κατασκευή καρδιάς.
- Συνάντηση και γνωριμία των μαθητών των δύο Σχολείων.
- Ανακοίνωση κοινού στόχου.
- Κοινές πρόβες.
- Η παράσταση.
- Ανταλλαγή δώρων και Αποτίμηση.

ΙΙΙ. Η Δράση

Η ιδέα γεννήθηκε διαβάζοντας το βιβλίο «Κάτω από τον ίδιο ουρανό», (Γιώτα Λιβάνη, εκδ. Λιβάνη) και από τις δύο ομάδες παιδιών και στα δύο σχολεία. Οι πρωταγωνιστές στο βιβλίο είναι ζώα (ένα πουλί, μία αλεπού, ένας λαγός, ένας ασβός, ένας σκίουρος, ένας λύκος, ένα ελάφι, ένας σκαντζόχοιρος κ.ά.) και σαν κύριο θέμα είχε τη διαφορετικότητα και την αλληλεγγύη. Τόσο μας είχε συγκινήσει, που αποφασίσαμε από κοινού να το δραματοποιήσουμε. Κάναμε τη διασκευή και ξεκινήσαμε!

Πριν φέρουμε σε επαφή τα παιδιά, μας επισκέφτηκε μία από τις δασκάλες του Ειδικού σχολείου. Μας μίλησε για τα παιδιά με δυσκολίες στην όραση, τις ιδιαιτερότητές τους, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, τον διαφορετικό τρόπο διδασκαλίας τους. Δέχθηκε καταιγισμό ερωτήσεων και έδωσε πάρα πολλές απαντήσεις. Τους παρουσίασε το απτικό σύστημα γραφής και ανάγνωσης Braille και τα παιδιά ενθουσιάστηκαν αλλά και αναγνώρισαν τον υψηλό βαθμό δυσκολίας εκμάθησης αυτής της γραφής. Στη συνέχεια έκαναν εξάσκηση με τη γραφομηχανή στη γραφή Braille. Έγραψε το κάθε παιδί το όνομά του σε χαρτονένια συννεφάκια καθώς και ένα μήνυμα αγάπης για τα παιδιά με δυσκολίες στην όραση, όπως «αγάπη», «χαρά», «φιλία», «χαμόγελα», «παιχνίδια», «ισότητα», «αλληλεγγύη» κ.ά.

Το επόμενο βήμα ήταν να φτιάξουμε τις μάσκες, τα δέντρα, τη φωλιά του πουλιού. Το αναλάβαμε εμείς αυτό. Αποφασίσαμε πως έπρεπε να κατασκευαστούν με υλικά που θα βοηθούσαν τα παιδιά με δυσκολίες στην όραση, να τα αντιληφθούν με την αφή.

Ύστερα σε συνεργασία μοιράσαμε τους ρόλους. Όταν ήρθε η ώρα να διαλέξουμε τον πρωταγωνιστή, τα παιδιά της Γενικής Αγωγής με μια φωνή είπαν πως επιθυμούν να είναι ένα από τα παιδιά με δυσκολίες στην όραση. Επιλέξαμε τη μουσική και…ξεκινήσαμε τις πρόβες!

Ήρθε η ώρα για τη συνάντηση, τη γνωριμία των παιδιών. Κρατώντας μια τεράστια κόκκινη καρδιά, το δώρο μας, τρισδιάστατη, φτιαγμένη από τα χεράκια μας, ακουμπισμένη σε ένα γαλάζιο ουρανό και περιτριγυρισμένη από τα μηνύματα αγάπης που είχαν γράψει τα παιδιά στη γραφομηχανή στο σύστημα γραφής Braille, ξεκινήσαμε ένα πρωί από το σχολείο μας!

Μόλις φτάσαμε, τα παιδιά με τις δασκάλες του Ειδικού Σχολείου, μας υποδέχτηκαν με ενθουσιασμό. Συστηθήκαμε, γνωριστήκαμε, μας ξενάγησαν στον χώρο του σχολείου τους…. Φάγαμε μαζί το δεκατιανό μας.

…Αγγίξαμε τις εργασίες τους και…. Ετοιμαστήκαμε για την πρώτη κοινή μας πρόβα!

Ήταν πολύ συγκινητικό! Τα παιδιά όλα είχαν δώσει τον καλύτερό τους εαυτό. Είχαν μάθει πολύ καλά τα λόγια τους και οι κινήσεις τους «δέθηκαν» με τις δικές μας, σαν να είχαμε ξανασυναντηθεί. Τα παιδιά της Γενικής Αγωγής πολύ γρήγορα απέβαλαν τα συναισθήματα άγχους, φόβου, δισταγμού και επιφύλαξης. Έγιναν όλα μαζί ένα σώμα. Η μουσική μάς οδηγούσε και μάς ένωνε!

Μετά από ένα διάλειμμα ξεκίνησε η κανονική παράσταση. Μας παρακολούθησε όλο το Σχολείο μαζί με τους δασκάλους τους και το βοηθητικό προσωπικό.

Υπήρξε μεγάλος ενθουσιασμός! Εισπράξαμε μεγάλο χειροκρότημα. Στο τέλος ανταλλάξαμε και δώρα «αγάπης» και «φιλίας».

Η «καρδιά» μας χτυπούσε πλέον μαζί με την καρδιά αυτών των παιδιών!

Το δικό τους δώρο εκτός από τη φιλοξενία τους, την αγάπη τους και τη φιλία τους, ήταν το βιβλίο που μας «ένωσε» και μας έκανε «ένα!». Πλέον μπορούμε να διαβάζουμε τα ίδια βιβλία!

Το δικό μας!….. ....και…. …..το δικό τους!

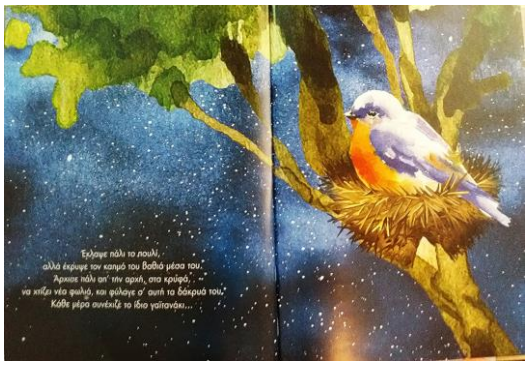

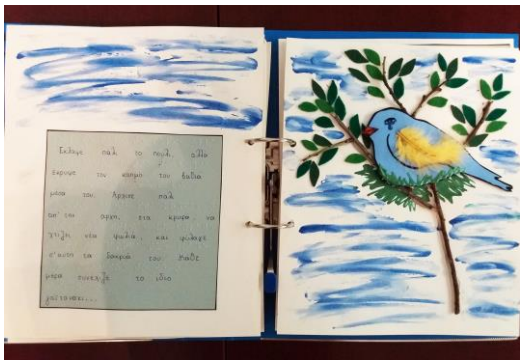

«Τώρα πλέον κυρία, τα δάκρυά μας είναι από χαρά!», επισήμαναν κάποιοι μαθητές μας.

….Κι ένας σελιδοδείκτης για να μας θυμίζει κάθε φορά πως «Όλοι ζούμε κάτω από τον ίδιο ουρανό!».

IV. Αποτίμηση

Όταν ήρθε η ώρα της αποτίμησης, δε θα μπορούσε να γίνει από κανέναν άλλον, παρά από τα ίδια τα παιδιά. Σας μεταφέρω αυτούσια τα λόγια τους:

« Μου άρεσε πολύ το Σχολείο τους. Είχε φως, πολλά χρώματα και πολλές ζωγραφιές. Σαν το δικό μας!», έγραψε η Ελευθερία.

«Αυτό που μου έκανε εντύπωση, ήταν ότι τα παιδιά αυτά μπορούσαν να κάνουν τα ίδια πράγματα με εμάς, παρόλο που δεν έβλεπαν!», ομολόγησε ο Χρήστος.

«Μου έκανε μεγάλη εντύπωση που έπαιζαν σαν κι εμάς!», παρατήρησε ο Λευτέρης.

«Μας υποδέχτηκαν με μεγάλη χαρά και ήταν πολύ φιλόξενα! Νιώσαμε άνετα από την πρώτη στιγμή!», φανέρωσε η Μαριάννα.

«Μου έκανε εντύπωση που προχωρούσαν μόνα τους μέσα στο σχολείο τους και τους ζήλεψα που είχαν έναν τόσο καλό και διαφορετικό φίλο, τον σκύλο οδηγό!», μας ανήγγειλε η Μαρία.

«Καταφέρνουν τόσα πολλά με τόσα λίγα εφόδια. Τους αξίζει ένα μεγάλο Μπράβο!», υποστήριξε ο Γιώργος.

«Αυτά τα παιδιά μπορούν και κάνουν πράγματα που εγώ δε θα μπορούσα να κάνω, όπως να διαβάζω με τα δάχτυλά μου!», είπε με θαυμασμό η Στέλλα.

«Τα παιδιά αυτά δεν πρέπει να νιώθουν κατώτερα, ούτε μειονεκτικά. Κι εμείς τώρα το καταλάβαμε αυτό!», πρόσθεσε η Ουρανία.

«Μπορεί να μη βλέπουν με τα μάτια τους αλλά βλέπουν με τα μάτια της ψυχής τους!», συμπλήρωσε ο Θοδωρής.

«Μου έμαθαν πως μπορεί να είμαστε αδύναμοι σε κάτι αλλά μπορεί να τα καταφέρνουμε σε κάτι άλλο!», ανακοίνωσε με σοβαρότητα ο Στέφανος.

«Στα παρασκήνια ένιωθαν το ίδιο άγχος και είχαν την ίδια αγωνία όπως εμείς!», ανέφερε η Ναταλία.

«Στη σκηνή ήμαστε όλοι ίδιοι! Δεν καταλάβαινες τη διαφορά!», τόνισε ο Κωνσταντίνος.

«Είμαστε τυχεροί που συνεργαστήκαμε. Μακάρι να παίζαμε και σε άλλη παράσταση μαζί!», ευχήθηκε η Λυδία.

«Απέκτησα καινούριους φίλους! Θα ήθελα να τους ξαναδώ!», δήλωσε ο Νικόλας.

«Είμαι περήφανος που γνώρισα αυτά τα παιδιά!», αναφώνησε ο Νταβίντ.

V. Συμπεράσματα

Στην ενταξιακή εκπαίδευση η επαφή του μαθητικού πληθυσμού με ευπαθείς ομάδες δεν αποβαίνει σε βάρος κανενός παιδιού. Αντίθετα τα οφέλη από τη συνύπαρξη υπήρξαν πολλαπλά.

Για τα παιδιά της Γενικής Αγωγής:

- Εκτίμηση και αποδοχή των ατομικών διαφορών
- Καλλιέργεια σχέσεων ισοτιμίας και αλληλοσεβασμού
- Μείωση των συναισθημάτων αμηχανίας, άγχους, φόβου και οίκτου προς τα παιδιά του ειδικού σχολείου
- Προετοιμασία για την ενήλικη ζωή σε μια κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς
- «Έσπασε» το φράγμα της προκατάληψης ότι η «διαφορετικότητα» είναι ασθένεια

Για τα παιδιά της Ειδικής Αγωγής:

- Βελτίωση των κοινωνικών τους σχέσεων
- Αύξηση της αυτοπεποίθησής τους και ανάπτυξη της κοινωνικοποίησής τους
- Δημιουργία φιλικών δεσμών και επαφών
- Αύξηση των επιτευγμάτων τους και καλλιέργεια των κοινωνικών δεξιοτήτων
- Υψηλότερες προσδοκίες
- Αλληλεπίδραση, συναναστροφή με σκοπό την κοινωνική ενσωμάτωση

VI. Επίλογος

Η πεποίθηση ότι είναι αναγκαίο ν' αντιμετωπίζουμε ανθρωπιστικά τα παιδιά που αντιμετωπίζουν κάποιες δυσκολίες, έχει γίνει ευρέως αποδεκτή και αποτελεί βάση της παιδαγωγικής πέρα από συναισθήματα φόβου και οίκτου (Biklen, 1985; Canadian Education Association, 1985, Florek, 1986, Weddell, Welton, Evans & Coatcer, 1987, Winzer, Rogow & David, 1987). Επιπλέον, η Ειδική Αγωγή θα πρέπει να αντιμετωπίζεται σαν τμήμα της Γενικής Αγωγής και όχι σαν κάτι ξένο από αυτήν (Bender, 1987; Stainback & Stainback 1987,The Council for Exceptional Children, 1987).

Μέσα στο πλαίσιο των παραπάνω παραδοχών και διαπιστώσεων, το παραπάνω πρόγραμμα υλοποιήθηκε στηριζόμενο στην πεποίθηση πολλών ερευνητών στον χώρο της ενσωμάτωσης στην εκπαίδευση, ότι η πρακτική της επαφής και της σχολικής ενσωμάτωσης ανάμεσα σε διαφορετικές ομάδες παιδιών, μεγιστοποιεί τις προοπτικές των παιδιών με προβλήματα στην όραση, για ανάπτυξη των ικανοτήτων σε κοινωνικό, συναισθηματικό και γλωσσικό επίπεδο. Επίσης αυξάνει τις ευκαιρίες για αλληλεπίδραση με τα παιδιά που δεν αντιμετωπίζουν κάποια αναπηρία, δημιουργώντας ένα κλίμα αποδοχής και αλληλοσεβασμού (Biklen, 1985; Saskatchewan Teachers' Federation, 1986; Canadian Education Association,1985, Howarth, 1983). Η εμπειρία αποδεικνύει ότι η βάση της επιτυχίας εδρεύει μέσα στην τάξη και βασικός παράγοντας δράσης είναι οι ίδιοι οι δάσκαλοι, το υπόβαθρο και οι αντιλήψεις τους (Sarason, 1995, Scruggs and Mastropieri, 1996).

Στην ίδια γραμμή συλλογιστικής οι Τζουριάδου και Μπάρμπας (2001) υποστηρίζουν, ότι η ευαισθητοποίηση και η παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην αλλαγή στάσης, όχι μόνο στο στενό εκπαιδευτικό πλαίσιο αλλά και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

Ο ρόλος μας ως εκπαιδευτικοί, ως η αιχμή του δόρατος, είναι να συμβάλουμε στην αλλαγή σκέψης, αλλαγή αντίληψης και νοοτροπίας, προς περισσότερο ανθρωποκεντρικές αντιλήψεις και στάσεις για την αναπηρία. Στόχος μας, όπως αναφέρει και ο Τσικολάτας (2014) είναι να γίνει ο αποστιγματισμός αυτών των ατόμων από το κοινωνικό περιβάλλον, η μείωση κοινωνικών προκαταλήψεων και η κοινωνική τους ένταξη και ενσωμάτωση.

Κλείνοντας, πιστεύουμε ότι η συνεισφορά του εκπαιδευτικού είναι τεράστια για την επιτυχία ανάλογων πρωτοβουλιών. Η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών, Γενικής

και Ειδικής Αγωγής, η οποία μπορεί να αποτελέσει πηγή μάθησης μέσα από τις ιδιαιτερότητες και τις προσωπικές τους εμπειρίες, είναι επίσης επιβεβλημένη. Έτσι ώστε να μειωθούν οι προκαταλήψεις προς την ομάδα των παιδιών της Ειδικής Αγωγής, μέσα από τη μεσολαβητική επίδραση της μείωσης των συναισθημάτων άγχους που ενδεχομένως να βιώνουν τα παιδιά σε αντίστοιχες καταστάσεις επαφής. Επίσης, θα θέλαμε να σχολιάσουμε και την ανάγκη για περαιτέρω εφαρμογές στο μέλλον, αντίστοιχων παρεμβάσεων στα σχολεία με τη χρήση εργαλείων μέτρησης, που θα παρείχε μια πιο ξεκάθαρη εικόνα για τους μηχανισμούς που επιδρούν και παρεμβάλλονται μεταξύ της εμπειρίας της επαφής και της μείωσης των προκαταλήψεων, σε μαθητικούς πληθυσμούς στο πλαίσιο του δημοτικού σχολείου.

IV. Βιβλιογραφικές Αναφορές

Allport, G. (1954). *The Contact Hypothesis*

Barta, (1996). *Purification and Characterization of 4-Hydroxyphenylpyruvate Dioxygenase from Maize*, First published: October 1996 https://doi.org/10.1002/(SICI)1096-9063(199610)48:2<109::AID-PS447>3.0.CO;2-7

Batson, Chang, Orr & Rowland, (2002). *Empathy, Attitudes and Action: Can Feeling for a Member of astigmatized Group Motivate One to Help the Group?* Vol 28(12), pages:1656-1666, Research Article http://1177/014616702237647, published:December 1, 2002

Batson, Polycarpou, Harmon-Jones, Imhoff, Mitchener, Bednar et al., (1997). *Empathy, Attitudes and Action: Can Feeling for a Member of astigmatized Group Motivate One to Help the Group?* Journal of Personality and Social Phychology, vol 72(1), Jan 1997,pages: 105-118

Bender, (1987). *A comparison of four methods for determining planktonic community production*, Vol 32, (5), 1085-1098, First published: September 1987, https://doi.org/10.4319/lo.1987.32.5.108

Biklen, D. (1985). *Achieving the complete school. Strategies for effective mainstreaming. NY : Teachers College Press.*

Brewer, M.B., & Gardner, W. (1996). *Who is this «We»? Levels of collective identity and self representation.* Journal of Personality and Social Phychology, vol 71(1),July 1996, pages: 83-93

Cameron, L., Rutland, A., Brown, R. &Douch, R.(2006). *Changing children's intergroup attitudes towards refugees: Testing different models of extended contact. Child Development, 77* (5).pp. 1208 1219.

Canadian Council of Ministers of Education (1983). *Survey of Special education in Canada,* 1982-83. Winnipeg, MB : Candid Research and Council of Ministers of Education.

Canadian Education Association (1985). Mainstreaming : *Some issues for school boards*. Toronto.

Canadian Saskatchewan Teachers' Federation (1986). *What teachers need* – A report from the Saskatchewan Teachers' Federation Study of mainstreaming.

Eisner, E. W. (2002). *The Arts and the Creation of Mind.* New Haven, Conn: Yale University Press.

Florek, A. (1986). *Integration – or bandwagon hypocrisy* ? British Journal of Special Education, 13 (2), 52.

Galinsky & Moskowitz (2000). *Perspective-taking: Decreasing stereotype expression, stereotype accessibility, and in-group favoritism.* Journal of Personality and Social Psychology, Vol 78(4), Apr 2000, 708-724

Howarth, (1983).*Classical Biocontrol:Panacea or Pandoras Box*, vol 24,No 2 & 3, October 15,1983.

Maras & Brown,(2000). *Effects of different forms of school contact on children's attitudes toward disabled and non-disabled peers*, Vol 70(3), 337-351, September 2000, First published: 16 December 2010, https://doi.org/10.1348/000709900158164

Pettigrew, T.F., &Tropp, L.R. (2006).A meta-analytic test of intergroup contact theory.*Interpersonal Relations and Group Processes, 90*(5), 751-783.

Powell and Serriere, (2013*). Image-based participatory pedagogies: Reimagining social justice.* International Journal of Education & the Arts, vol *14*(15), October 2,2013. Retrieved [date] from http://www.ijea.org/v14n15/.; Winner et al., (2013). The Journal of Arthroplasty, Volume 29, Issue 2, February 2014, Pages 288-294

Sarason, S. B. (1995). *The series on school reform. School change: The personal development of a point of view.* New York, NY, US: Teachers College Press.

Scruggs and Mastropieri, (1996). *Teacher Perceptions of Mainstreaming/Inclusion, 1958–1995*: A Research Synthesis ,Vol 63 (1), 59-74, October 1, 1996

Stainback & Stainback (1987). *The Council for Exceptional Children*.

Unesco. (1994). The Salamanca Statement and Framework for action on special needs education: Adopted by the World Conference on Special Needs Education; Access and Quality. Salamanca, Spain, 7-10 June 1994.

Weddell, K., Welton, J., Evans, J. & Goacher, B. (1987). *Policy and provisions under the 1981 act*. British Journal of Special Education 14 (2), 50-53.;

Winzer, M., Rogow, S., & David, C. (1987). *Exceptional Children in Canada Scarborough*, ON : Prentice – Hall..

Żółkowska, T. (2015*). The origin of the prejudice against the disabled: Selected theories.* Opuscula Sociologica (1), 37–48.

Λιβάνη, Γ., (2017). *Κάτω από τον ίδιο ουρανό*

Τζουριάδου & Μπάρμπας, (2001). *Πρώιμη Παρέμβαση-Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές*

Τσικολάτας, Α.,(2014). *Νοητική Καθυστέρηση και Ενταξιακές Εκπαιδευτικές Προσεγγίσεις, .*